

Az alábbi szöveg az *Alföld* című folyóirat első internetes archívumából származik, abban a formában, ahogy az a megjelenés idején elérhető volt. A szövegben található esetleges hibák, tördelési és központozási hiányosságok technikai okokból keletkeztek, nem tükrözik sem az EPA, sem a folyóirat minőségi elveit. Tudományos igényű felhasználáshoz javasoljuk a nyomtatott változat használatát.

vissza [a tartalomjegyzékre](#) | [a borítólapra](#) | [az EPA nyitólapra](#)

Kálai Sándor

Az apa és a gyár

Tar Sándor prózájáról

Tar Sándor az 1998-as könyvhétre ismét novelláskötetet jelentetett meg. Az olvasó utójára 1993-ban olvashatott tőle kötetben rövidebb ep Ennyi volt). Ezt követően prózapoétikai változások jelei mutatkoztak, hiszen az addig novellistaként elkönyvelt szerző kisregényt írt (Min (Szürke galamb) és novellafüzérszerű regényt (A mi utcánk). A változások értelmezése, értékelése ugyan nem maradt el, ám SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 azt gondolom SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 talán nem is volt kielégítő. Nagy vonalakban és felszínesen a kisregény gyakorlatilag visszhangtalan maradt, s az elemzők inkább a már bevált Tar-sablonok felől közelítettek a munkához, pedig a nag átmenet szempontjából a mű kulcsfontosságú lehet. A Szürke galamb az eddigi művekhez képest megosztotta a kritikusokat, s éppen ez a mű provokálja az elvárásokat, A mi utcánk pedig, amelyik leginkább illeszkedett az elváráshorizontba, egyértelmű siker lett, talán a leg ugrásszerűen megnőtt. Az új novelláskötet tehát visszatérést mutat a kisepikai formákhoz. Kézenfekvőnek látszik, hogy néhány prózác érvényesítésével megvizsgáljuk: mennyire illeszkednek az új novellák a korábbiak által megképzett horizontba, illetve mennyire képesek az De profundis című, Tar novelláiról szóló tanulmánya¹ két nagy novellacsoportot vél elkülöníteni. Az egyikre a zárt novellaszerkezet j narrátora külső nézőpontból meséli el a történetet, amelynek monotóniáját egy váratlan esemény billenti ki. A külső nézőpont ellenére a n igen kicsi, s ez néhány narrátori funkció eltűnéséhez vagy jelentőségének csökkenéséhez vezet (kommentáló-értelmező funkció). E: számottevő (Téli havak, A kísértés, Az utca vége, Róza mama, A leghidegebb éjszaka, Suhanó ájulát, Örömhír stb.). Egy másik jellemző no személyben elbeszél, motivikus felépítésű novellák csoportja, ahol a narrátor hol az egész életét, hol annak egy részletét mondja el, t SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 természetesen SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 az önarmo jelenti. Az ilyen novellatípusból is található jónéhány (Apánk még élt, Jövőre másként, Mi készlet élni?, Meghalni nem, Álom).

Ám örvendetes, hogy SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 ha a tipologizálásnál maradunk SZIMBÓLUM 150 \f "Times legalább két új típus. Az egyiket jobb híján parabolisztikusnak nevezhetnénk (A kísérlet, Csere). Ez utóbbi kifejezetten karkai jellegű: a bány viszonya megidéz a Törvény és az annak kapujában álló Joseph K. történetét, s így a novella egzisztenciális dimenziót kap. A mindenkori való eloldódás jellemző erre a novellatípusra, s jellemző erre a novellára is. Tar pályáján a extratextus ilyen jellegű felfüggesztése szinte j keresztnevé csenghet túl ismerősen a fülnek. Egy esetleges rekontextualizálás is végbemehet a novella kontextusának függvényében, akkor, módon olvassa a novellát, mert ily módon olvassa a környező novellákat is. A kísérletben a rekontextualizálás azonban végbemehet, s ez en válik. A tudományos-fantasztikus szövegeket megidéz alaphelyzet a haldoklás folyamatának vizsgálata; ennek az alanya Koma, akihez töl (a becenévadás, a Nájlon kocsmá, a suna kívánása). A de/rekontextualizáció billegése kevésbé a lezáró mozgás irányába mozdítja az inte kóma (mint az orvosi sci-fik egyik alapszava) és a Koma (mint valóságseffektusként funkcionáló becenév) hangzásbeli hasonlósága és oppo a textuális térben szünni nem akaró visszhangot képez.

A kötet egyik legjobb novellája a Descartes Úr! szintén új jelenség az író pályáján. Explicit módon Tar szövegei ritkán folytatnak dialógust ez történik. A Descartes-intertextus ráadásul olyan filozófiai háttérrel képez meg, ami szintén példa nélküli. A játékos-önreflexív szövegszerűsége való törekvés nem volt a Tar-szövegek jellemzője. A szöveg helye, tipográfiai mássága is szembeszökő. Dérczy Péter kriti a szöveget, s így létrehozta a következő dichotómiát: vannak az úgynevezett "primer" szövegek és vannak azok, amelyek ez utóbbiakat me 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 mint a szóban forgó novella. "Sajnos" SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 teszi hoz tehetnénk hozzá, hogy sajnos, hiszen a kritikai gesztus e novellának magyarázó szerepet tulajdonít, ám annak ez a szerep nem inherens tül pedig érkezik a negatív "sajnos" minősítés, amivel nem a novellát értékeli a kritikus, noha azt célozza, hanem saját olvasói gesztusát. magyarázó szereppel a novellát, leginkább akkor, ha az értelmező a már bevált sablonok felől közelít a kötethez, s értelmezésével "me novellákat.

Tar szövegei explicit módon nem használnak címként paratextuális jelölőket, ebből a szempontból a Mese kivétel. A műfaji jelölő nem c hanem egyben a felszíni szerkezetet is jelzi. A mese keretével szolgáló bevezető rész annak időtlen struktúráját egy kortárs család rendszerébe

Szilágyi Márton felállított egy másik tipológiát is. Nevezetesen aszerint csoportosította a szövegeket, hogy azok a "szegénység" milyen bevonni a novellákba. A variációk a következők (zárójelben azoknak a kötetbeli novelláknak a címe szerepel, melyek beléphetnek az adott c

SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 etnikai problémák

SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 múltbeli traumák (Apánk még élt)

SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 gyengeelméjűség (Az utca vége, Rinaldo, Suhanó ájulát)

SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 munkások (Róza mama, Suhanó ájulát, Meghalni nem, Kis fehér ház)

SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 parasztság (Nincs mit várni, Téli havak, Az utca vége)

SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 területi szegregáció (Örömhír)

SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 gyermekkori megaláztatás (Apánk még élt)

SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 katonaság

SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 pszichiátria

SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 menekültek

SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 munkanélküliség (Meghalni nem, Kis fehér ház).

E csoportosítás erénye SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 mint maga Szilágyi Márton is megjegyzi SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12, hogy lehetetlenné teszi azt, hogy Tart munkásiroként aposztrofáljuk. Ugyanakkor óvatosan is kell kezelnünk: nem biztos, hogy minden alá sorolható be, másodsorban pedig a csoportosítás több szempontot mos össze. Szerepel itt társadalmi osztály: parasztság, munkásság; a megaláztatás, trauma, amelyek kapcsán a társadalmi osztályok nem relevánsak. Az etnikai probléma, a szegregáció, a menekültek probléma pszichiátria és a katonaság pedig társadalmi intézménynek tekinthető. Az eseményen kívül mindegyik szempont felfogható valóságéffektus, amelynek kardinális szerep van juttatva az elemzés folyamán, ám anélkül, hogy tudnánk: a textuális térben mely más kódokkal állhat össze nem valóságéffektus, hanem történetváz, így nehezen illeszthető a csoportba. Mindenesetre SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 csoportosítás szellemének SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 említjük meg, hogy az intézmények kategóriája felbukkanásával (A kisértés).

Közhely, hogy a magyar kritika SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 tisztelet a kivételnek SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 másképpen olvasni a Tar-szövegeket, csak valóságreferens módon. A kritikák még manapság is megmaradnak egy olyan vulgáris marxista valóság és a szöveg között egyértelmű megfelelést állít fel, s e beszédmód számára nem vetődnek föl azok a kérdések, hogy tulajdonképpen mi a szöveg? Ha a valóságot úgy gondoljuk el, mint szöveg, elbeszélések sokasága és hálója⁴, akkor az irodalmi szöveg intertextuális szövegekkel. Az ilyen elemzés a szöveg belső szerveződésére irányítja a figyelmet; diskurzusokkal, tudásmódokkal találkozik, kapcsolódik konfliktuális térrel. A figyelem elsődlegesen a referenciális kódra irányul, s arra a viszonyra, amelyet ez utóbbi a többivel fenntart. Az irodalmi beszédmódot, szükségszerűen el is tér tőle. Egy világreprezentációs modell ismétlése nem csupán strukturális játék, hanem transzformációs modell nem képes identikusan megismételni.

A Tar-novellák megtartják a hagyományos formákat, mintha a történetmesélés iránti kétely nem merülne fel. Ám a szövegekre mégis a tömlő szövegekre tagolva, a narratív és a leíró szekvenciák sem válnak el élesen, s mindez a szövegszerűség felé mutat, bármily korlátozott elbeszélővel rendelkező novellákra ez azonban méginkább igaz: az elbeszélő akkor, amikor az elkezd beszélni, belép a nyelv rendjébe, s az emlegetett motivikusság felfogható úgy is, hogy az emlékezést inkább a nyelv és nem a szubjektum irányítja. Azonban láttuk azt is, hogy módon is megjelenik a Descartes Úr! című novellában.

A jelölőláncban levés a történetmondás problémáira is rámutat: hogyan tudja az elbeszélő a maga saját és partikuláris tapasztalatát közölni, amikor beszélni kezd, már szükségszerűen egy másikkal beszél SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 tehát: az érthetőség és az összeegyeztethetősége kérdéses: "hogyan egymást individuálisan is a lehető legjobban megértsük, nem cselekszünk majd másként, mint individuális tudatosítjuk, azt, ami bennünk a leginkább átlagos. Cselekedeteink, fundamentumunk szerint, oszthatatlanul, teljességgel szövegesre fordítjuk át újra azokat, megszűnik személyességük."⁵

Az élet elmondása és értelmezése általában egy sorsfordulóhoz kapcsolódik, amelyhez képest újrendeződnek, újraértelmeződnek az ese című novellában is hasonló a helyzet: ez az esemény az apa halála. A kijelentői szituáció alanyának időbeli pozíciója nincsen pontosan megadva, lehet, hogy az apa halála után van. A szöveg azonban nem beszél az apa haláláról: "Apánk még élt, azt mondták, de mi már nem láttuk." alanya az után, a kijelentés alanya az előtt állapotban van, a két alany pedig SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 elvileg SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 ugyanaz⁸. Azonban ez a helyzet egy törést figurál, azt a törést, amit az apa halála jelent, s amit a szöveg nem mond ki, a közti folytonosságot sem teszi lehetővé. A novella címe anafórikusan ismétlődve többször előkerül a szövegben, s ezáltal fokozatosan kiegészül SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 konnotálva azt, hogy apánk már nem él. A sorseselemény tehát maga a törés, amely ilyen-olyan rögzítési pontokat. A sorseselemény, illetve az önhasadás ezen állapotai SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 Tengelyi László SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 nem fenyegetik annyira az önazonosságot, mint ahogy azt első látásra hinnénk, hiszen: "az önhasadás emellett valószínűleg olyan igényével találjuk szemben magunkat, amely még akkor is az idegenség jegyét viseli magán, ha nem valaki más közvetlen bármennyire véletlenszerűen támad is ez az igény velünk szemben, bármennyire rácsafol is minden igyekezetünkre, amellyel a sorsjelét visszavonhatatlanul nekünk szegeződik, és félreérthetetlenül nekünk szól SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 nekünk, számunkra egy olyan élethelyzetet, amely minden esetlegessége ellenére is felcserélhetetlenül és megmásíthatatlanul a miénk."⁹ Ebben a történet nehezen tud kapcsolatot teremteni az alany két állapota között, s így feltételezhetjük, hogy az önazonosság garanciája SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 feltéve, hogy van ilyen SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 inkább a sorseseleményben van.

A biológiai apa elvesztése mellett az apafigurák megsokszorozódása is megtörténik, hiszen az 1945-ben megjelenő orosz katonák ilyen szerűen amikor az "igazi" apa is él még. A behelyettesítés a privát szférában jelzi azt, ami a köz szintjén is lezajlik: az oroszok megjelenése alapozza azt a szociokulturális kontextust, amelybe a Tar-novellák hősei már beleszületnek, s amely mindennapjaik kerete.

A Jövőre másként én-elbeszélője a sorseseleményre vár, amit a karácsonyhoz köt. Annak ellenére, hogy karácsony minden évben van, a várt Míg az előző novella története viszonylag rövid periódust fog át, addig itt a sorsfordító esemény mindig csak jön, mindig eltolódik, ám lehetővé teszi a hős számára a beszédet. Identitása ennek megfelelően negatív módon konstruálódik újra: a sorseselemény, mint hiány struktúra, hogy az utóidejű elbeszélés a szöveg végén előidejűvé válik. A novella a családi hálót is felrajzolja, annak kommunikációképtelenségét. A hiány és a vágy, a beszéd vágya SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 s ez a reláció a beszéd implicit te-jének SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 így az olvasónak is SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 ellentmondásos pozíciót jelöl ki: "Sok mindent el kellene

A novellák általában a családi térben helyezik el a történeteket¹⁰. A családi relációk, az apa-anya-gyerek viszonyok egyszerre létesítenek a viszonyt, amennyiben azok jó része ezen relációkat modulálja a kötet folyamán. Ugyanakkor a családban betöltött szerep valóságéffektus is, az olvasó SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 kompetenciájának megfelelően SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 ismereteivel is összehasonlíthatja a szövegeket. A Mi készlet élni?-ben a beteg és az őt ápoló fiú kapcsolata jelenik meg. Az utca vége egy írást, amit egy magyar falu végén konkretizál: a fiú átveszi az apa helyét és közösköl az anyjával. A novellát záró jelenet, a kancán lovagló fiú közöskölését, hiszen a lovaglás felidézti az előző esti ágybéli jelenetet, és szimbolizálja az apai szerep átvételét. A Róza mama című novellában a kisse perverz szexuális játékot játssza el a Robival, amit annak idején az apjával is megtett. A Nem történik semmi-ben az idős nő a férjét akkor, amikor az magára ölti a tisztí uniformist, s aki ezáltal szintén a múltját gondolja megelevedni. A Talált bánat című történetben B. ápolja a fiút, akinek még a nevét sem tudja pontosan (lásd a fürdetés nagyon intim jelenetét), mintha a fia lenne, s azt a gondoskodást ajánl, nem volt tárgya. Szinte az összes novellában felvázolódik a családi háttér, mint olyan intézmény, melynek nagy hatalma van. A Mi készlet é

írásokban a családi kötelék állandósága és kényszere behatárolja a szubjektum lehetőségeit, s egyébként is majdnem minden szereplő család mert vagy csak ez maradt számára, vagy ez tűnik kézenfekvőnek SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 tehát SZIMBÓLUM CE" \s 12 egyszóval SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 ebben lehet és kell. A családi relációban létrejövő szubjektump "Times New Roman CE" \s 12 a család intézményi jellege és hagyománya miatt SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 1. lehetőségét ajánlják fel, általában ez az utolsó biztos hely, ahonnan ha kiesik az ember, akkor a káoszba kerül, mint Jenő A leghidegebb é férj-pozíciót veszti el. Ekkor az utolsó interszjektív kötelékhez menekül, az apa-fiú kapcsolathoz, hiszen csak ez maradt számára, ebben : kiderül, hogy a fia nem az ő fia: azt hitte, hogy ő a vér szerinti apa, de tévedett, ő csupán pótlék, behelyettesítés volt. A vérségi kapcs szimbolikus köti össze az apát és a fiát, nem stabil SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 addig tart, amíg ez a szimbolikus "Times New Roman CE" \s 12 mely önkényes, bár az egyik legerősebb hagyománnyal rendelkezik SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman I maradni. Jenő tehát nem szólíthat senkit a fiaként, s őt sem szólíthatják apaként. A helyzet feloldása ismerős a rendszeres Tar-olvasó szám sört, a felest azonnal megitta és kért még egy másikat, azt is, majd a harmadikkal és a sörről leült ..." (112). Sorsa homályban marad, l egyértelműen tragikus: "És ha meghalt, kérdezte Bórradír, nem is mozog! Eredj már, torkollta le Sallai, ott van a sör előtte, olyankor nem l (112)

A család intézményének problémái általában jellemzőek az átmeneti időszakokra, ám úgy tűnik, hogy a novellákban nem csupán téma a családban felbukkanó törések, behelyettesítések, elfojtások textuális törésekre, behelyettesítésekre is rámutathatnak. Másfelől pedig azonosulási lehetőségeket is felkínálnak az olvasónak, így abban az esetben, ha a pozíciók kimozdulnak, akkor az olvasói azonosulás lehet Ennek megfelelően a Tar szövegek egy olyan jelenséget visznek színre, mely szerint a hitek, a formák (vallás, állam, család) megbo nihilizmus lesz úrrá, ami a kapitalizmusra jellemző [11](#).

A kísértésben a Nincs mit várni című novellához hasonlóan a faluból-városba kerülés helyzete inszcenirozódik. Olyan szociokulturá változásról van szó, ami törést okoz az ember életében. Mádi, a novella főszereplője is skizofrén helyzetben van: "Ott benn a szállón soha nem pedig lenne miről." (38) A vallás kínál fel neki egy olyan lehetőséget, amellyel SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 úgy "Times New Roman CE" \s 12 áthidalható a törés. A vallási közösség részeként nemcsak, hogy lehet beszélni, hanem kénytelen is, ráadásul fraternizálhat másokkal, akiket éppen ez a vágy köt össze. A vezető és a hívő közti kapcsolat szintén szimbolikus. Mádi azonban nem beszédek, esetében a túlvilági üdvözülés beszédmódján folyamatosan átút az evilági boldogságkeresés diskurzusa, amit a családi hagyomány kellett fojtania a városban: "Mádi azt mondta, hogy az éjjel látta Jézust, és neki is elsorolta, amit itt Deli Ferencnek, és ő, mármint Jézus, jó kerítést, csak egy karámfélét csinál majd a ház köré deszkákból a vadak ellen, be is járták a határt ketten a Megváltóval, a másik két tanyá hogy ő, Mádi Sándor, jóra való ember, aki meg fog gyógyulni." (45) Azonban ez a diskurzív keveredés nem lehetséges, maga után vonja a ve [n]evetett, mint azok az emberek, akik tudnak valamit, amit más nem." (46) A novella zárata tehát némileg hőssé lépteti elő Mádít, s kommunikálhatatlan tudást, valami lényegit.

A kis fehér ház és a Meghalni nem párba állítható az Apánk még élt című novellával. Az oroszok bevonulása tette lehetővé annak megteremtését, amelyik kiemelt funkciót juttatott a munkásnak. Az állam és a munkás a köz szintjén megfeleltethető az apa és a fiú viszona ráadásul a két pár között szinekdochikus reláció is tételezhető [12](#). Az állam teleologikus beszéde nemcsak a jelen horizontján osztotta ideológiai apparátusával önidetikusként megszólítani a munkásokat [13](#) SZIMBÓLUM 32 \f "Times New Roman CE" \s 12 , hanem mi számúzva a kétely lehetőségét: a szocializmusban hittek az igazságban, tehát sokkal inkább vallási forma volt, mint forradalmi gond szocializmus hiten alapul, kevésbé forradalmi, mint a kapitalizmus, hiszen ez utóbbi rendszer, Lyotard szerint, már semmiben sem hisz. voltak biztosak, hiszen a helyzet azóta radikálisan megváltozott, a paternalista állam megszűnt; olyan munkás, aki abban a pozícióban nem munkás általában éppen azt a tevékenységet nem tudja végezni, ami az osztály nevében is benne van, s ami annak relatív kohéziót biztos tehát az köti össze, ami nincs [14](#) SZIMBÓLUM 32 \f "Times New Roman CE" \s 12 : a munkanélküliek így a mindenkori mal du siecle-et [1](#) siecle-et) aktualizálják. Most a kocsmá emészti őket: "Sallai szerint a meghitt szó összetartozást jelent, és ha úgy vesszük, itt mindenki me őta, akkor meg mit akarnak?" (106) A kocsmá [16](#) behelyettesítés, keresése annak a közösségnek, amelyik régen a gyárban volt meg: ' (Kerekes, a Kis fehér házban), abban a gyárban, ott jött ki rajtunk a szőr, ott kentük szét a taknyunkat, nyálunkat, a vérünk folyt, a vécéfalo kajaszünetben vagy váltáskor izzadva kicsikart az ember magából, a kagylóban ott volt az ürülékünk, vizeletünk szaga, na meg a verejték. Nekünk nyomunk van ott, és sehol máshol. Nem mondja ő, hogy nem volt semmi szép, a munkában igazán voltak szép és felemelő teljesítményt uralni emberről ésszel és erővel nem kis dolog. És valóban ott éli az ember az életét, a többi csak járulékos. De iszonyúan lehar folyamatos erőlködés, a kudarc, a tehetetlenség, mikor minden ideg és energia belefolyik abba az egyetemes, országos nagy veszteségbe. (166-167) A gyár megszűnte után tehát csak a járulékok maradnak. Ahogy a munkás a testével él a gyárban, ahogyan a testét adja neki (megsokszorozódik. Ám akkor, amikor a teste által megtestesülő gyár már nincs többé, a saját testével sem tud mit kezdeni. A Kis fehér kivonul a társadalomból. Annak ellenére, hogy a novella fontosnak és égetőnek tűnő kérdéseket érint, a hangvétele mégis inkább ironikus, s nem elbeszélője is hasonló tapasztalatot szeretne kommunikálni: "Abbahagyom ám én mindjárt ezt a jópofizást, és szétesek majd, ahogy akarom elmondani, míg egy darabban vagyok." (188). A közvetlen közelében már él egy olyan ember, aki alig képes beszélni, aki egyedü "Szatyor, az egyik ismerős is hasonlókról mesél a kocsmában, de ő állandóan részeg, rajta nem lehet elmenni. Azt mondja, fehér színű akármerre megy, belátnak mindenhová, már a hűtőszekrénybe bújtt előlük, hogy kipróbálja, de ott is. És hogyan, te lökött, kérdeztem től szemük a tojástartóban és remegett, mint a kocsonya, mondta röhögve. Amúgy nem bántanak, teszi hozzá, csak néznek és nyalják a szájuk szájuk is olyan. Na, ilyenek, hát kell ez?" (189) Az idézetekből az is kiderülhetett, hogy ez a novella is színre viszi a sorsfordulót, a munkal kilökött magából a gyár. Kinyögött, mint a salakot, kihányt, kiizzadt, aztán lehetett csodálkozni, nahát, tényleg? Még ilyet! Bemérő műszeré fehér ház című novellához képest ez a novella néha erősen didaktikus jellegű, majdnem átcsúszik a direkt politizálásba, s ez inkább a hátrány

Az utolsó, címadó novella ismét az apa-fiú kapcsolatot variálja. Ez a szöveg nem egyszóval, hanem tagolt, a különféle szövegek el vannak l ezek közül az apáé és a fiúé. Az apa testi fogyatékos, béna SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 ez teszi lehetővé a bes folyamán kiegészítővé válik, csakúgy, mint a harmónika, a szegényes ruha vagy éppen a fia. Mindez arra szolgál, hogy a szegénység, mint szegénység tehát szöveg, interszjektív kommunikáció. Az apa mondja a történetét, ezért pénzt vagy italt kap, s ez új, néha fantasztiku Hogy a beszéd igaz-e vagy hamis, nem érdekes, ha pénzt kap SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman CE" \s 12 igaz, mert hat. Az a Azonban vannak olyanok, akik nem hisznek ennek a beszédnek, például Kárász Tibi, aki fizikailag is erősebb, mint a kisfiú, s akit az ap fogod megpofozni Kárász Tibit. / Miért nem? / Mert gyenge vagy." (222) S megtapasztalja az erőt akkor is, amikor egy társaság kilöki őket a ugye? / Az. / Te meg gyenge. / És?" (221) A kisfiúnak több lehetséges pozíció is adódik. Azzal, hogy az apját a halálba segíti, tulajdonképp meg, hogy megtapasztalt olyan beszédeket, amelyekhez képest az apjái gyenge marad: "Én erős vagyok, apu? / Hát persze. / Azt mondtá Akkor én fel tudnék ugrani a vonatra is. Ami gyorsan megy. / Arra senki sem tud felugrani. Leszakad a keze. / Te sem? / Én sem. / Mert gye is a vonaton mondták? / És hogy pacsmag vagy." (221) Am a fiú szólama az egyik, amelyikkel azonosulhat az olvasó. Az apáé legalább il neki felajánlott pozíciók elbizonytalanítják: követi a fiút a gyilkosságig és meghal az apjával SZIMBÓLUM 150 \f "Times New Roman C részvét között ingadozik, azon a ponton van, ahol a szöveg egyszerre lendül át a határon és vissza (ez teszi az egyik legjobb szöveggé). / annak köszönhető, hogy a fiú gyilkos vágya aktív, az apa halála passzív, ám az utolsó mondat: "Nem volt már semmi értelme." (222

passzivitásban ugyanakkora vágy van, mint az aktivitásban. A ponton pedig a halál van, ami nem zárja le apa és fia kapcsolatát, hanem ve halálával ér véget, azzal, ahová az első novella nem jutott el. Az apa halott; halott de visszatér, állandóan visszatér, hiszen el sem tűnt, n visszajutunk a történet elejére, oda, amikor Apánk még élt.

Jegyzetek

1. in: Szilágyi Márton: *Kritikai berek*, h.n., 1995, 95-104.
2. Dérczy Péter: *T. S. mester a boldogságról*, *Élet és Irodalom*, 1998. június 19., 15.
3. in: Szilágyi i.m. 102.
4. Természetesen e hagyomány különféle szálait a jelen dolgozatnak nem feladata bemutatni. Ám ha csupán a francia összefüggésekre gon kell indulnunk, akinek az a tétele, hogy a világ fabula (fable) (*Bálványok alkonya*), meghatározó a francia filozófiában. Ez a gon foglalkoztatja: "a világ történet lesz, a világ, ahogyan van, semmi más, csak fabula: a fabula olyasmit jelöl, ami önmagáról beszél, azt, létezik; a világ az a valami, ami elmondódik, egy elmesélt esemény, tehát egy értelmezés: a vallás, a művészet, a tudomány, a történet interpretációi, avagy még inkább mint a fabula variánsai." (Pierre Klossowski: *Nietzsche, a sokistenhit és a paródia*, in: *Athenaeum* I. köt. recepció, 78-104, 82). Innen nézve másképp érthető Lyotard azon tétele is, hogy a nagy elbeszéléseknek vége, a filozófia maga is csupán illetve a diskurzusok mindig már megelőznek minket és nem tehetünk pontot a végükre. Mindenesetre ez a gondolkodói hagyomány, az korábbi szociológiai iskola is megtermékenyítően hatott a hetvenes években induló, a textualitásra fokozott figyelmet fordító francia szociok
5. Nietzsche idézi Pierre Klossowski in: i.m. 90.
6. v.ö. Tengelyi László: *Élettörténet és sorseseemény*, Budapest, 1998, 13-48; ld. elsősorban a narratív identitásról írottakat.
7. Tar Sándor: *Lassú teher*, Budapest, 1998.
8. A retrospektív elbeszélés elvileg lehetőséget ad arra, hogy az elbeszélő, töblettudása birtokában, képes legyen megítélni a vele korábban a kommentáló-értelmező funkció szinte teljesen eltűnik, s az elbeszélés azt szimulálja, hogy magával a történéssel egyidejű, s a gyermek eseményeket. Ez a technika az olvasó emlékezetébe idézheti a *Sorstalanság* című Kertész-regény eljárás módját.
9. Tengelyi i.m. 47. (a szerző kiemelése)
10. A családi tér talán még sohasem volt ennyire hangsúlyos Tar pályáján. Ez pedig szinte kikényszeríti a pszichoanalitikus inspirációjú kritil
11. v.ö. Deleuze-Guattari: *Capitalisme et schizophrénie*, t. I, *Anti-Oedipe*, Paris, Minuit, 1972.
12. Tar novelláskötetének ez a problematikája egy minimum kétszáz éves hagyományba íródik be, mely szerint a család modellezi az állam regényében, a *Két fiatalasszony levelesládájában* az a vélekedés olvasható, miszerint amikor a forradalom levágta a király fejét, sokez Nagyjából ugyanerre az időszakra tehető Bonald vikomt azon családmmodellje, melyben az apa a király, az anya a miniszter, a gyerekek pedi szocialista állam is értelmezhető családi relációval.
13. v.ö. Louis Althusser: *Ideológia és az ideologikus államapparátusok (Jegyzetek egy kutatáshoz)*, in: *Testes könyv I.*, Szeged, 1996, 37: szubjektum megszólítása, in: *Helikon*, 1995/1-2, 14-41.
14. Vagy ahogy Bataille fogalmaz: *Azok közössége, akiknek nincs közössége*. Idézi: Maurice Blanchot: *La communauté inavouable*, Paris, I
15. Ez a lelkiállapot is körülbelül kétszáz éve kapott nevet, hiszen Chateaubriand a *Génie du christianisme* című művének talán leghíresebb f ha nem találja helyét a világban, akkor a benne felhalmozódó energia sem talál tárgyat, így aztán az magát az embert emészt fel. Ez a mal aktualizálódik, ld: René Chateaubriand: *Du vague des passions*, in: Maár Judit-Ádám Anikó (szerk.): *Lectures choisies en philosophie* (ELTE, 1993, 68-69.
16. Ez az egyik olyan valóság-effektus, amelyik nmagyon könnyen referencializálhatóvá teszi a Tar-szövegeket. Ám minimum két problém hogy a kocsma hogyan alakítja át a szereplőt mint konstrukciót az olvasó tudatában. Másfelől pedig kérdés, hogy milyen helyet foglal el viszonyaiban. Mindenesetre a könnyű referencializálhatóság könnyű recepció-s döntésekhez segítheti a mindenkori kritikust.

[1](#) in: Szilágyi Márton: *Kritikai berek*, h.n., 1995, 95-104

[2](#) Dérczy Péter: *T. S. mester a boldogságról*, *Élet és Irodalom*, 1998. június 19., 15

[3](#) in: Szilágyi i.m. 102

[4](#) Természetesen e hagyomány különféle szálait a jelen dolgozatnak nem feladata bemutatni. Ám ha csupán a francia összefüggésekre gondolunk, akkor is Nietzsche-től kell indulnunk, akinek az a tétele, hogy a világ fabula (fable) (*Bálványok alkonya*), meghatározó a francia filozófiában. Ez a gondolat Pierre Klossowskit is foglalkoztatja: "a világ történet lesz, a világ, ahogyan van, semmi más, csak fabula: a fabula olyasmit jelöl, ami önmagáról beszél, azt, ami csakis az elbeszélésben létezik; a világ az a valami, ami elmondódik, egy elmesélt esemény, tehát egy értelmezés: a vallás, a művészet, a tudomány, a

történelem mint a világ különböző interpretációi, avagy még inkább mint a fabula variánsai." (Pierre Klossowski: *Nietzsche, a sokistenhit és a paródia*, in: Athenaeum I. köt. 1992/3, *A francia Nietzsche-recepció*, 78-104, 82). Innen nézve másképp érthető Lyotard azon tétele is, hogy a nagy elbeszéléseknek vége, a filozófia maga is csupán egy történet a többi között, illetve a diskurzusok mindig már megelőznek minket és nem tehetünk pontot a végükre. Mindenesetre ez a gondolkodói hagyomány, az althusseri marxizmus és több korábbi szociológiai iskola is megtermékenyítően hatott a hetvenes években induló, a textualitásra fokozott figyelmet fordító francia szociokritikára.

[5](#) Nietzsche idézi Pierre Klossowski in: i.m. 90

[6](#) v.ö. Tengelyi László: *Élettörténet és sorsesemény*, Budapest, 1998, 13-48; ld. elsősorban a narratív identitásról írottakat.

[7](#) Tar Sándor: *Lassú teher*, Budapest, 1998

[8](#) A retrospektív elbeszélés elvileg lehetőséget ad arra, hogy az elbeszélő, többlettudása birtokában, képes legyen megítélni a vele korábban történeteket. Ebben az esetben a kommentáló-értelmező funkció szinte teljesen eltűnik, s az elbeszélés azt szimulálja, hogy magával a történettel egyvidejű, s a gyermeki perspektívában láttatja az eseményeket. Ez a technika az olvasó emlékezetébe idézheti a *Sorstalanság* című Kertész-regény eljárás módját.

[9](#) Tengelyi i.m. 47 (a szerző kiemelése)

[10](#) A családi tér talán még sohasem volt ennyire hangsúlyos Tar pályáján. Ez pedig szinte kikényszeríti a pszichoanalitikus inspirációjú kritikai elemzéseket.

[11](#) v.ö. Deleuze-Guattari: *Capitalisme et schizophrénie, t.1, Anti-Oedipe*, Paris, Minuit, 1972

[12](#) Tar novelláskötetének ez a problematikája egy minimum kétszáz éves hagyományba íródik be, mely szerint a család modellezi az államot. Balzac egy kevésbé ismert regényében, a *Két fiatalasszony levelesládájában* az a vélekedés olvasható, miszerint amikor a forradalom levágta a király fejét, sokezer családapa fejét is levágta. Nagyjából ugyanerre az időszakra tehető Bonald vikomt azon családmodellje, melyben az apa a király, az anya a miniszter, a gyerekek pedig az alattvalók. Mint látjuk, a szocialista állam is értelmezhető családi relációval.

[13](#) SZIMBÓLUM 32 \f "Times New Roman CE" \s 10 v.ö. Louis Althusser: *Ideológia és az ideologikus államapparátusok (Jegyzetek egy kutatáshoz)*, in: *Testes könyv I.*, Szeged, 1996, 373-412 és Catherine Belsey: *A szubjektum megszólítása*, in: *Helikon*, 1995/1-2, 14-41

[14](#) SZIMBÓLUM 32 \f "Times New Roman CE" \s 10 Vagy ahogy Bataille fogalmaz: Azok közössége, akiknek nincs közössége. Idézi: Maurice Blanchot: *La communauté inavouable*, Paris, Minuit, 1983, 9

[15](#) Ez a lelkiállapot is körülbelül kétszáz éve kapott nevet, hiszen Chateaubriand a *Génie du christianisme* című művének talán leghíresebb fejezetében erről ír. Az ember, ha nem találja helyét a világban, akkor a benne felhalmozódó energia sem talál tárgyat, így aztán az magát az embert emészti fel. Ez a mal du siècle tehát folyamatosan aktualizálódik, ld: René Chateaubriand: *Du vague des passions*, in: Maár Judit-Ádám Anikó (szerk.): *Lectures choisies en philosophie et en esthétique romantiques*, ELTE, 1993, 68-69.

[16](#) Ez az egyik olyan valóság-effektus, amelyik nagyon könnyen referencializálhatóvá teszi a Tar-szövegeket. Ám minimum két problémát vet fel: ritkán kerül szóba, hogy a kocsma hogyan alakítja át a szereplőt mint konstrukciót az olvasó tudatában. Másfelől pedig kérdés, hogy milyen helyet foglal el a novellák / regények tér-idő viszonyaiban. Mindenesetre a könnyű referencializálhatóság könnyű recepciós döntésekhez segítheti a mindenkori kritikust.